

Режим доступу: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/54440>

2. Начально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Психологічна експертиза в підприємницькій діяльності». Режим посилання: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/54501>

Катерина Ключова
аспірантка кафедри авіаційної психології
Національного Авіаційного Університету
м. Київ (Україна)

ТРАНСФОРМАЦІЯ СМИСЛОТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ЕТАПИ ПРОХОДЖЕННЯ ВІКОВИХ КРИЗ ЗА ЕРІКОМ ЕРІКСОНОМ

Людський індивід, як представник *Homo sapiens* – розвивається як біологічна істота і водночас, як член людського суспільства. В онтогенезі психіки людини поєднуються біологічні та соціальні фактори. Провідна роль належить соціальному середовищу, що забезпечує соціалізацію особистості шляхом взаємодії із батьками, вчителями та однолітками. Соціальне середовище, як фактор психічного розвитку, проявляється через конкретні умови взаємодії соціуму та індивіда, психологічною динамікою в сімейній системі та типом вихованням. Соціальне середовище людини розширюється та збагачується впродовж усієї історії життя людини, що являється вагомою детермінантою смислотворення особистості.

Смислотворення це процес, який паралельно із вирішенням вікових криз формується та трансформується в залежності від вікового етапу людини. Цей процес не є простим, та обов'язковим. Тобто, можна уявити перехід як розгалуження доріг. Одна дорога веде на гору, тобто підштовхує людину до особистої еволюції, розвитку, отримання нових адаптивних смислів. А на противагу, іде інша дорога, яка метафорично веде людину у глухий кут. Тобто, там нема нових сенсів, нема розвитку, тобто людина фіксується на цьому етапі та не може трансформувати свою особистість, таким чином, щоб в кінцевому результаті досягти розкриття усього свого потенціалу, який психологи всіх часів

називали актуалізацією та самореалізацією [2,3].

Ерік Ерікссон виділяє вісім ключових вікових етапів людини [1]. Перехід від одного етапу до іншого відбувається поступово від народження до старечого віку. На кожному з цих етапів, індивід вирішує певну задачу та виводить свої смисли. Далі розглянемо всі вісім вікових етапів, як чинник смислотворення особистості.

Оральньо-сенсорна стадія. На цій стадії смислотворення обертається навколо вирішення проблеми базисної довіри чи не довіри до світу. Почуття довіри, що виникає у дитини, утворює базис відчуття ідентичності, яке пізніше поєднує в собі три почуття: по-перше, що у нього «все в порядку», по-друге, що він є самим собою і, по-третє, що він стає тим кого інші сподіваються в ньому побачити [1].

М'язово-анальна стадія. На цій стадії вирішуються питання автономії проти сорому та сумніву. Зовнішній контроль на цій стадії повинен бути твердо переконуючим дитину у власних силах та можливостях, тоді дитина робить висновки, що в світі можливо діяти, творити та відчувати гордість за себе та свої досягнення.

Локомоторно-генітальна стадія. На цій стадії вирішуються питання ініціативи проти почуття провини. Ініціатива додає до автономії заповзятливість, планування та прагнення «атакувати» завдання заради того, щоб бути активним, перебувати в русі, тоді як раніше свавілля, майже завжди підштовхувало дитину до відкритої непокори або, принаймні, до незалежності, що викликала протест.

Латентна стадія. Працьовитість проти почуття неповноцінності. Найбільш вирішальна у соціальному відношенні стадія: оскільки працьовитість сприяє виконанню роботи. Его дитини включає в свої межі його робочі інструменти та навички: принцип роботи привчає отримувати задоволення від завершення роботи завдяки стійкій увазі та завязтому старанню. Небезпека, що підстерігає дитину на цій стадії, полягає у почутті неадекватності та неповноцінності, якщо він відчаюється в своїх знаряддях праці та робочих навиках або в положенні, яке він займає в товаристві по своїй діяльності, то це може «відбити» у нього бажання до ідентифікації з ними та з певним сегментом діяльнісного світу. Тобто, на цій стадії смислотворення формує майбутню активність індивіда в соціальній сфері життя.

Підлітковий вік та рання юність. Ідентичність проти

змішування ролей. В цей не легкий період, підлітки встановлюють его-ідентифікацію, це більше ніж сума ідентифікацій, які були на ранніх етапах. Загроза цього етапу в тому, що юнаки формуючи свою полову, соціальну, професійну ідентичність, мають загрозу зменшенню ролей та делінквентних та психотичних епізодів.

Рання дорослість. Близькість проти ізоляції. Якось Фрейд запитали, що, на його думку, звичайній людині слід би вміти добре робити. Фрейд у уривчасто-грубій стариковській манері сказав: «Любити і працювати» («Lieben und arbeiten»). Стислість виразу набуває глибини у міру того, як ми думаємо над нею. Бо коли Фрейд говорив «любити», він, звичайно, мав на увазі генітальне кохання. Але коли він говорив «любити і працювати», він теж мав на увазі загальну плідність роботи, яка не поглинала б індивіда до такого ступеня, щоб він втрачав своє право чи здатність бути генітальною істотою, що любить [1].

Дорослість. Генеративність проти стагнації. Генеративність - дуже важлива стадія як психосексуального, і психосоціального графіка розвитку. Насамперед, це зацікавленість в устрої життя та настанові нового покоління. Однак сам факт наявності дітей чи навіть бажання мати їх ще не тягне на генеративність. Мається на увазі, що поняття генеративності включає такі більш широкі поняття, як продуктивність і креативність. У тих випадках, коли такого збагачення не вдається досягти, має місце регресія до obsesивної потреби в псевдо близькості, часто з глибоким почуттям застою та збідненням особистого життя. Тоді ці люди починають балувати себе, якби кожен із них був своєю власною і єдиною дитиною. Там, де для цього є сприятливі умови, може розвинутихся рання інвалідність — фізична чи психологічна, яка стає причиною зосередження піклування на собі.

Зрілість. Цілісність проти відчаю. На цій стадії Ерік Еріксон вводить термін - ego integrity, що є накопиченням впевненості его у своєму прагненні до порядку та змісту. Це постнарцисична любов людського его — не себе, а переживання досвіду, який передає якийсь світовий порядок і духовний зміст, незалежно від того, як дорого за нього заплачено. Це — прийняття єдиного і неповторного циклу життя як чогось такого, чому судилося статися. За такої завершальної консолідації смерть втрачає свою болісність. Відсутність чи втрата цієї накопиченої інтеграції его виявляється у страху смерті: єдиний і неповторний життєвий цикл

сприймається як завершення життя. Розпочав висловлює свідомість того, що часу залишилося мало, надто мало, щоб спробувати розпочати нове життя та випробувати інші шляхи до цілісності.

На кожному етапі життя людина вирішує певні психологічні задачі, робить висновки, тобто виводить смисли свого життя. Для того, щоб стати зрілим дорослим, кожен індивідуум повинен успішно пройти вікові кризи та достатньо розвинути у себе всі вищезгадані якості його. Успішно проходячи кожен етап психологічного розвитку людина створює нові смисли, адаптивні її Я-концепції, та стає ще ближчою до єгоінтеграції. Також, зазначимо, що психотерапевтична робота може допомогти людині успішно пройти усі конфлікти, осмислити свій досвід та якісно переходити на наступну стадію психологічного розвитку.

Література

1. Кононов І. Ф. Концепція ідентифікації та ідентичності в психоаналізі: Зигмунд Фройд та Ерік Еріксон. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки*. 2013. № 23(3). С. 5-27. В статті стор. 22-23
2. Яковицька Л. С. Створення нових сенсів як механізм самореалізації викладача університету у науково-технічній діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2017. Вип. 1. С.143–147.
3. Яковицька Л. С. Самореалізація особистості і система гуманістичних цінностей в духовній спадщині Г. І. Челпанова. *Г. І.Челпанов і його роль у розвитку психологічної освіти і науки слов'янських держав: Зб. Докладів по матеріалам міжнародної наук.-практ. конф.(20-21 квітня 2012 р.)*. Маріуполь: 2012. С.197-200.